La « Plega » 2021 de l'IEO

Despuèi 1973 e lo numèro 1 de la Colleccion *A Tots* (*La Santa Estèla del Centenari* de Joan Bodon) quin camin lo d'aquesta produccion de l'IEO Nacional que publiquèt en gaireben cinquanta ans d'existéncia una part importanta de la literatura de ficcion en occitan ! De classics de segur, mas de creacions originalas mai que pus.

La darrièra plega, (aital se sonan los quatre libres qu'espelisson cada an), compren un roman en provençal « maritim »[1] de Miquèu ARNAUD : *Amontanhatge* (n° 225) amb un sostítol *: Lei tres libres* que la lectura del roman aclararà. *A l'ombra dels cerièisses bèles* (n° 226) un roman tanben dins lo lengadocian d'un parçan vesin[2]d'Aubrac per Bernadeta ROMIEU. Un recuèlh de novèlas en lengadocian de Joan-Claudi SÈRRAS : *Disparicions* que marca son retorn a la ficcion après un tròp long silenci despuèi son darrièr roman *Enlòc* (1988, n° 106). *Coma un cadavre al riu getat* (n°228) de Jòrdi PELADAN, un roman policièr que fa partida de la seria « Crimis », en parlar cevenòl.

Amb aquestas publicacions, l'IEO emplís una de sas missions primièras d'espandiment de la cultura, de sosten a la lenga, a la creacion literària e als autors. Es un trabalh (complicat e meritós dins l'actualitat) de mièg sègle consacrat a d'escrivans coneguts, mas tanben a d'autenticas descobèrtas. Gaireben totes los escrivans novèls de l'ora d'ara passèron per *A Tots*... e li demorèron fidèls, fidèls a l'esperit cooperatiu, militant e obèrt qu'Ives Roqueta e Joan Larzac son fraire ne faguèron la marca de fabrica tre la debuta de l'aventura.

Los quatre libres pareguts ongan se meritan totes un compte rendut complet, e mai argumentat que la simpla presentacion que ne farai aquesta vetz. Me contentarai d'assajar de clarificar las impressions que m'inspirèron aqueles tèxtes, de tres escrivans ja coneguts e reconeguts e d'una « novelària » que, coma se ditz, non raubèt pas sa plaça ! Benlèu capitarai a formular çò que, a mon vejaire, me dison al còp de l'estat de la creacion, de l'estat de la lenga literària e de las consequéncias previsiblas (e ja a l'òbra) sul lectorat occitan.

Lo lectorat, un element capital per l'avenir de la creacion de la cultura e per la lenga, un element trop rarament consultat, e gaire estudiat dins son estat actual mai que mai. (Bon subjècte per las tèsis de sociolingüistica venidoiras… pel cas que de coratjoses se declarèssen !).

Començarai pel libre de SÈRRAS qu'esperavi coma sense dobte totes los qu'èran demorats pivelats per las novèlas de *Masquetas e Mariòtas* (1985. N° 92) e de *Enlòc* (ja citat), libres d'un coneisseire respectat de la lenga, amb darrièr el una òbra lexicografica considerabla (dont l'excellent e original *Tot en òc,* una escomesa que los grands lingüistas occitans sèrvan encara dins lors tiradors). Esperavi « la seguida » d'una òbra qu'espeliguèt fa mai de quaranta ans, originala dins son tractament subtil de l'encontre e del tust entre realitat e mistèri, fantastic e racionalitat. Servida per una pròsa que respondiá, e d'un biais personal, amb un estil que mancava dins la literatura occitana de l'epòca. Portada d'autra part per una granda mestresa del suspense, pel biais personal d'abordar l'escur amagat darrièr las evidéncias tròp familiaras. Dins lo recuèlh actual retrobèri quasiment totas las qualitats dels libres precedents, las meteissas tematicas obsessionalas, los meteisses procediments per embelinar lo lector, introduire dobte e confusion. Mas coma arrestadas, coma se lo temps non èra pas passat, coma se los

---

[1] L'autor, que mestrèja perfièitament aquesta varietat de provençau – que practiquèri sul terren, ieu tanben, mai de trenta ans de ma vida-, escriu « *maritim* », coma Alibèrt (pivelat, el, per l'exemple catalan e la volontat de trobar una fòrma identica. L'emplega doncas, e coma lo CLO e sos continuators o vòlon impausar, contra la realitat de la lenga, e particularament de la varietat qu'escriu (ont non riscatz gaire d'ausir : *velodròm, anonim, prològ e* companhiá !). Lo diccionari del CREO (aparentament sa referéncia) dona la possibilitat realista de « *maritim(e)* » qu'es lo sol biais existent dins tota Provença (e endacòm mai !) de prononciar corrèctament.

[2] Ja tre lo títol l'especificitat del lengadocian de B. Romieu es anonciada. (*Cerièirs* > *cerièisses*. Me demandi perqué a evitat *bèlses* per l'epitèt qu'es la fòrma correspondenta… mas m'engani benlèu. Encara que, en Avairon, òm se fa *copar los pèlses*… se non m'aloiri.

racontes se respondián delà las annadas e d'aquí ne venián previsibles. Retorn eternal ? O bilanç de fin de cicle ?
Foguèri per contra susprés per d'unas causidas lingüisticas. Jos la pluma d'un especialista, l'escriptura de SÈRRAS me pausèt qualques problèmas. Comencèt ja amb lo títol, *Disparicions*, un mot adoptat de segur per totes o quasiment totes los diccionaris occitans mai o mens recents. Lo contrari d'aparicion, un vocable fins aquí reservat puslèu a la mistica. Per ieu es un francisme, e me demandi cossí a pogut far flòri, contra lo fonccionament de l'occitan[3]. Las suspresas d'aquesta mena son d'autra part tròp, e non van gaire dins lo sens d'una normalizacion, modèsta que modèsta, de l'occitan. Mas es benlèu un combat considerat coma superflú… e perdut per avança que fa acceptar « tot çò que ven coma ven » e los usatgièrs (cadun de lor costat !) faràn la tria.
Lo roman policièr de Jòrdi PELADAN es lo tresen d'una seria centrada sus las aventuras de la detectiva Margarida plan nommada Cercamond[4]. Lo darrièr opus a per títol : *Coma un cadavre al riu getat.* Lo personatge principal assegura lo ligam d'una intriga a l'autra, establís una complicitat subtila amb lo lector. L'autre ligam es lo país, plan mai qu'una tela de fons : element clau de la narracion, actor del dramatisme. Nimes e sa region, e la Cevena dins aqueste darrièr roman. Un policièr dels mai classics formalament, entre Simenon e Magnan, amb una detectiva originala, impertinenta, inconformista, servida per son intelligéncia e son sex appeal dins de mitans ont los òmes son generalament majoritaris e invasius. Sa determinacion desplaça de montanhas e li permet de trobar la solucion de las enigmas que la polícia oficiala s'afana a desembolhar. Dins aquesta enquèsta lo mistèri es leugièr e lo desnosador previsible, un pauc tròp, d'aitant qu'a vegadas l'intriga se tròba un pauc perduda al mièg de las parentèsis e de las digressions (interessantas sovent çaquelà, de per elas !) sus la natura, l'istòria, la geologia o la cosina cevenòlas, benlèu tròp repetitivas perque finisson per alentir l'accion (question de gost !).
De la lenga ? Totas las correccions non son pas totjorn estadas fachas (coma dins los autres libres, mas cossí demandar a un(a) corrector(tritz) una competéncia universala al nivèl « sos/sos/sosdialectal » dins una lenga, l'occitan, ont cadun finís per far çò que vòl al nom de l'autenticitat de **son** parlar, o çò que pòt, perque las quitas preconizacions « oficialas » non son pas totjorn coërentas e justas, e que la « filosofia » que donava a las proposicions d'Alibèrt lor coëréncia (amb qualques defèctes) es ara absenta : prioritat a la diferéncia puslèu qu'a çò comun. Es escrit en cevenòl « civilizat », es a dire quora a la mòda *CLO*, quora a la mòda *Congrès*, per un escrivan qu'auriá sens dobte son mot personal (es l'autor amb Josiana Romero d'un bon-libre d'ensenhament de la lenga *Cap a l'occitan*, 2008) a dire sus la question mas que seguís (coma tantes) las practicas oficialas per disciplina e militantisme, e, per oposicion al francés remplaça sistematicament la preposicion *a* per *de : Èri de legir* (en plaça de *« èri a legir » ; n'ai pas res de far… valent de dire…*
Lo roman de Bernadeta ROMIEU es per ieu la (fòrt) bona novèla d'aquesta plega. Son raconte (lo títol – *A l'ombra dels ceriieisses bèles* -a plan servit dins totas las lengas del mond e non rend pas pro compte del contengut) es aparentament son primièr obratge de ficcion publicat en occitan, mas i fa la pròva d'una excellenta mestresa de la lenga e sabèt préner de risques narratius amb una istòria qu'auriá pogut èsser la X^ena^ variacion sus de tematicas que los autors occitans an trevada amb insisténcia, mas sovent sense lo gaubi e lo biais d'un Bodon o d'un Manciet. La debuta del roman me faguèt crentar un (cort) moment una d'aquestas sagas digestivas que la television (francesa mai que mai) ne prepausa una cada estiu : un grand ostal, una granda família, de personalitats mai o mens excepcionalas (de clichés absoluts. Òm n'escriu pas *Cien años de soledad* cada jorn). Aviái tòrt. Bernadeta ROMIEU evita

---

[3] *Paréisser > aparéisser* (es un autre vèrbe, amb un sens diferent, mas LAUS e los autres diccionaris non fan pas totjorn la diferéncia o entretenon la confusion !) e donc : *desparéisser* e *desaparéisser* amb de participis passats > adjectius > substantius ; *paregut, desparegut > pareguda, despareguda.* Lo tractament d'aqueste lexic m'a semblat pel mens curiós dins tot lo restant del recuèlh.
Es aital vengut corrent en neo-occitan d'emplegar « *seguretat* » (formacion populara que fa partir de **l'occitan** « *segur* » francés « sûreté ») en lòc de *securitat* (formacion sabenta, a partir del **latin** *securitas/atis.* francés « sécurité »). *Mandador* (per dire « mandataire ») per *mandatari* (es un mot de formacion sabenta e de mai non se pòt emplegar un sufixe d'adjectiu per una persona. Un *manjador* non es pas un *manjaire*. « *pas legible* » es una construccion francesa (*non legible, illegible*) etc…
[4] *Treparàs pas mon semenat !* (2009, n° 184) ; *A planta cotelet.* (2018, n° 214)

aquelas empachas, per l'autenticitat de son raconte, la coneissença fina del mitan qu'evòca, la qualitat de son trabalh suls personatges principals, e suls segondaris parièrament. Mai que mai la narracion s'escapa lèu del pantais arcadic, e sòrt l'occitan dels rodals acostumats. Tota una partida, per ieu la mai interessanta del roman, concernís la recèrca d'un personatge desparegut. Me fa pensar per son escriptura a un autre roman que ne fa son tèma central : *Notturno Indiano* d'Antonio Tabucchi, e d'unes moments a la pròsa lirica e tellurica de Jim Harrison. Son evidentament de compliments, e de segur mas prevencions son oblidadas… e n'ai ara un pauc vergonha ! La lenga es precisa, a còps amb la volontat (utila o decorativa) de la referir al lòc privilegiat d'ont son originaris los personatges. Qualques idiomatismes apareisson aital pegats un pauc artificialement, coma per donar una impression de realisme lingüistic, o de color locala, alara que l'escriptura de Bernadeta Romieu non n'a brica besonh. Acompanha lo lector, discrètament, poeticament quand es necite, siá dins las analisis dels personatges, de lors motivacions, de lors questionaments, siá dins l'evocacion dels lòcs e de la circomstàncias, sovent dramaticas que tròban sul camin. Ara, anam esperar lo roman venent : l'occitan a besonh d'òbras coma aquesta.
Aviái ja apreciat lo roman precedent de Miquèu ARNAUD (*Quora la Matèria,* n° 211, 2017) son darrièr : *Amontanhatge* m'a semblat mai capitat encara, benlèu perque lo roman istoric li conven mièlhs que non pas la SF. Non soi gaire objectiu sus la varietat qu'emplega perque me parla particularament : es la que practiquèri e ensenhèri pendent mai de trenta ans, e l'usatge que ne fa Arnaud es a mon vejaire impecable perque capita a ne servar las particularitats sense s'embarrar dins un localisme « abusiu » (sovent plan artificalament reconstituït) e talament estreit que finís per descorar lo lector. Lo títol fa allusion al primièr dels « *tres libres* » dont se compausa lo roman. *Amontanhatge* es en realitat l'escasença d'evocar tres personatges diferents, tres vidas, tres astradas : la d'un,pastre, la d'un chivalièr, la d'un òme de glèisa : los tres estats. D'evocar tres mitans (lo mond pastoral entre Nans e Ubaia, una astrada cavaleresca - e picaresca - en Provença rodanenca, e la vida conventuala d'un orfanèl fisat a la glèisa, entre Ais e lo Toronet per la Provença orientala). La reconstitucion es seriosa e l'interès narratiu sempre alimentat. De situacions desparièras, mas amb un ligam fòrt que lo títol causit non ne fa compte. Un plaser de lectura çaquelà.

Aital, la plega de 2021 demorarà, per ieu, coma la de la retrobada amb Joan Claudi SÈRRAS. Nos deu encara los tèxtes que se gardèt per el totas aquelas annadas de silenci, amb sas tematicas negras, e sa luciditat critica. La d'un bon policièr classic de Jòrdi PELADAN que ten dins sa detectiva un personatge que va intrar dins lo panteon (amb *Darnaudguilhem* de Joan Ganhaire), d'un libre de Miquèu ARNAUD qu'es passat amb talent de la SF e de las annadas 2300 de son primièr roman al roman istoric dins la Provença del sègle XV. E serà tanben l'annada de la descobèrta d'una autora, Bernadeta ROMIEU que nos porgirà sense cap de dobte d'autras pròvas de son talent dins las annadas venentas.

Per aquò, me daissarà interrogatiu per quant a l'estat de l'occitan donat als lectors. Dins totas aquelas escripturas se sent coma un malaise. Los escrivans (los bons escrivans que son totes quatre) an plan percebut cadun a lor biais la necessitat de s'adaptar a un lectorat novèl, mas – aquí la dificultat - sense pèrdre o contrariar tròp lo lectorat ancian, mai informat, mai competent al nivèl panoccitan e sovent mai estacat a una varietat personalament eretada... o a d'abituds de lectura.
Se retròban, qual mai, qual mens, en permanéncia « entre doas cadièras » : situacion inconfortabla.
Seriá benlèu necessari al punt que ne sèm, per los qu'an en carga la responsabilitat, l'illustracion e la defensa de l'occitan, son present e son avenir, de se preocupar seriosament de l'estat (quantitatiu e qualitatiu) del lectorat. E de la situacion exacta de la creacion en pròsa, mai que pus entre los joves autors (e perqué n'i a tan pauc, dins un moment ont es mai aisit d'èsser publicat ?)
Finala, es plan l'enjòc de l'occitan que se jòga sus aqueste terren : o viram a la cultura residuala (contenguts, fòrmas, practicas, biaisses de transmission, etc…) o capitam a nos viure coma cultura (e lenga) emergenta, dinamica dins totes los sectors, e d'en primièr dins lo de la lenga.

L'occitanisme que los de ma generacion avèm viscut es en fin de cicle e se mòstra pel moment incapable de reconéisser sas errors d'orientacion, d'organizacion, de causidas pedagogicas, e sustot lingüisticas.
Avèm besonh d'una revision generala e d'una analisi completa dels enjòcs, e de las solucions indispensablas.

1. Nòstres rèires de l'EdatMejana, sense Poder Central per impausar qué que siá, aguèron l'intelligéncia de crear una koinè que metèt l'occitan, literàri e escrit, a la portada de totes e que foguèt un exemple per las lengas d'Euròpa.
2. Ne sèm capables ? Cèrtas.
3. N'avèm la volontat ?

Cresi que los instruments lingüistics dont dispausan los autors son insufisents, malgrat lo miracle infomatic : son adaptats a una situacion despareguda de fait dins la realitat viscuda de la lenga (fasèm « coma se»). Avèm totes de segur a posita un material considerable, mas confús, contradictòri sovent, mal explicat, mal estudiat, mal justificat, de mal utilizar, e qu'oblida la necessitat dins un mond coma lo que nos espèra d'una lenga panoccitana a costat de las realizacions particularas.
La misèria amb l'electricitat en mai, demòra la misèria !
L'occitanisme se reformarà o perdrà definitivament la partida. Serà tot just un Felibritge bis (e plan mens coërent que lo Felibritge !) e aurà remplaçat los pateses (autentics al mens, eles) per una cordilhada de practicas incapablas d'afrontar los enjòcs del sègle XXI, d'assegurar preséncia publica, transmission e ensenhament e d'assumir enfin l'occitan coma lenga.

Florian Vernet (Agost de 2021).